

Nr 366.

Av herr **Heiding m. fl.**, i anledning av *Kungl. Maj:ts proposition angående försöksverksamheten på jordbrukets område m. m.*

I Kungl. Maj:ts proposition nr 167 angående försöksverksamheten på jordbrukets område m. m. föreslås, att den försöksverksamhet, som f. n. bedrivs av svenska betes- och vallföreningen samt av svenska mosskulturföreningen, skall överföras till en anstalt för jordbruksförsök och i viss mån till en sådan för husdjursförsök, båda vid lantbrukshögskolan, medan föreningarna, var för sig eller sammanslagna till en, skola i fortsättningen, med visst stöd av statsmedel, bedriva upplysnings- och propagandaverksamhet

Kungl. Maj:ts förslag innebär alltså upphörande av föreningarnas verksamhet i deras nuvarande form, och denna verksamhets splittring på dels statliga anstalter för försöksverksamhet, dels enskilda föreningar för upplysning och propaganda. Enligt vår uppfattning kan den föreslagna omorganisationen icke gagna det svenska jordbruket, utan kommer istället att resultera i minskad effekt hos försöks- och upplysningsarbetet.

De för jordbruket betydelsefulla uppgifter, som f. n. åvila de båda föreningarna, bli bättre tillgodosedda, om dessa, såsom hittills, få odelat handhava och ansvara för hela den hithörande verksamheten. Föreningarna ha hittills själva anskaffat grundläggande material för sin upplysnings- och propagandaverksamhet, framförallt genom egen försöksverksamhet, genom kontroll av resultatens praktiska värde och genom insamlande av erfarenheter från praktiskt jordbruk i övrigt. Genom utnyttjande av det så erhållna materialet ha de sökt vinna överblick och förståelse av de omfattande jordbruksekonomiska problem, vilkas lösning åvilat dem. På skilda vägar ha de slutligen bland jordbrukarna sökt sprida kunskap om vunna resultat och verkat för deras utnyttjande i största möjliga utsträckning inom svenskt jordbruk.

I. De nuvarande föreningarnas arbetsmål och dessas betydelse.

Svenska betes- och vallföreningen, som bildades år 1916, har enligt sina stadgar till uppgift att verka för erhållandet av högre avkastning av våra betes- och ängsmarker genom införandet av bättre metoder för deras skötsel och utnyttjande. Det centrala i föreningens verksamhet är alltså att verka för ett förbilligande av foderproduktionen genom en rationalisering av betes- och vallkulturen, den odlingsgren, som enligt hittills gjorda erfarenheter f. n. erbjuder de största möjligheterna härför.

I första hand kommer givetvis resultatet av ett dylikt arbete den enskilde

jordbrukaren och näringsgrenen såsom sådan till godo. I andra hand innebär den en nationalekonomisk vinst av största betydelse. Den förbättring av den inhemska foderproduktionen, som det sålunda är betes- och vallföreningens uppgift att söka åstadkomma, har också stor betydelse därigenom, att den minskar landets behov av importfoder och förbättrar djurbesättningarnas sundhet. Som särskilt viktigt framstår detta i anslutning till de av statens jordbruksnämnd konstaterade svårigheterna för vår självförsörjning i händelse av isolering. Vi ha i landet mycket stora möjligheter att öka produktionen av kvalitetsfoder; ett rationellt utnyttjande av dessa möjligheter betyder en förstärkning av vår självförsörjning.

Utöver den redan nämnda har betes- och vallföreningens verksamhet speciell betydelse för Norrland. En utveckling av Norrlands jordbruk emot självförsörjning, särskilt ett övertinnande av den ständigt återkommande foderbristen i denna landsända, har länge varit aktuell. Detta kan på ekonomiskt fördelaktigt sätt uppnås endast genom en rationalisering av betes- och valldriften i Norrland, vare sig det gäller äldre jordbruk eller nyanskaffning av sådana genom kolonisationsverksamhet. Föreningens kultiveringsförsök visa, liksom vunna erfarenheter, de möjligheter i den vägen, som föreligga.

Slutligen bör nämnas vikten av en tidsenlig avveckling av det för djurhållningen och skogskulturen förlustbringande skogsbetet, som av kända skäl ännu måste bedrivas i stor utsträckning i hela vårt land.

De ekonomiska problemen, som här ha berörts, äro av den betydelse, att de måste anses väl motivera ett självständigt organ för sin behandling, och de olika hithörande detaljfrågorna äro så intimt samhöriga, att de ej utan stora olägenheter kunna splittras på olika institutioner.

Svenska mosskulturföreningen, som bildades år 1886, har enligt sina stadgar till uppgift att verka för rationell mosskultur och dess utveckling inom landet. Den har alltså att genom försöks- och forskningsverksamhet skaffa kännedom om förhållanden, som röra torvmarkernas utnyttjande och att genom på olika linjer bedriven upplysningsverksamhet sprida kännedom om dessa förhållanden bland jordbrukarna.

Mosskulturföreningens arbete berör dels utnyttjandet av redan uppodlad torvjord, dels speciella nyodlingsproblem. Till dessa hänföres bl. a. dels frågan om vilka torvjordar, som i första hand lämpa sig för uppodling, dels vilka odlingsmetoder som i de olika fallen ge bästa resultat.

Mosskulturföreningens verksamhet omfattar och måste givetvis omfatta alla de växtslag, vilka med fördel kunna odlas på torvjord. Erfarenheten har emellertid visat, att torvjordarna till största delen böra utnyttjas för foderproduktion och att tyngdpunkten därvid kommer att falla på betes- och vallkultur. Mosskulturföreningen har därför kommit att i alltmer stigande grad syssla med de produktionsekonomiska problem, vilkas betydelse för jordbruket och för landet i dess helhet framhållits i samband med redogörelsen för betes- och vallföreningens arbetsmål.

Skall landets foderförsörjning kunna bli tidsenlig, erfordras otvivelaktigt mångenstädes nyodling. Erfarenheten har visat, att det därvid mycket ofta är lämpligast att i första hand taga torvjordar i anspråk. Särskilt gäller detta för Norrland, där andra odlingsbara jordar endast i ringa utsträckning stå till förfogande. För utvecklingen av det norrländska jordbruket är alltså nyodlingsproblemet av grundläggande betydelse. Detsamma gäller i viss utsträckning för de talrika ofullständiga jordbruk, som finnas inom mellersta och södra Sveriges skogsbygder. Det bör i detta sammanhang påpekas, att staten årligen offrar betydande summor i understöd åt nyodlings- och torr-lägningsföretag på torvjord. Förutsättningen för att dessa medel skola komma till avsedd nytta är, att nyodlingen göres på lämplig jord och bedrivs med tillfredsställande metoder. Många äldre sådana företag ha tyvärr givit dåligt resultat; upphjälpanDET av dessa och undvikandet av nya miss-tag äro viktiga uppgifter, vilkas lösning bör åvila mosskulturföreningen. Torvjordproblemen ha alltså stor betydelse, såväl för landet i sin helhet som särskilt för vissa i jordbruksavsende för närvarande mindre gynnade landsdelar.

II. Förhållandet mellan betes- och vallföreningen och mosskulturföreningen.

Under tiden för de utredningar och remissdiskussioner, som föregått Kungl. Maj:ts proposition rörande försöksverksamhetens omorganisation, har frågan om en sammanslagning av betes- och vallföreningen och mosskulturföreningen upprepade gånger förts på tal. I det direktiv, som dåvarande statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet gav 1931 års utredningsmän, anbefalldes att ägna särskild uppmärksamhet åt frågan om en sammanslagning av svenska mosskulturföreningen och svenska betes- och vallföreningen och dessas ställning till staten. Då denna utredning föreslog sammanförandet av all hithörande försöksverksamhet till en statsanstalt, upptogs icke särskilt frågan om en sammanslagning av föreningarna. I avgivet remissyttrande har Kungl. lantbruksstyrelsen förordat förnyad undersökning av möjligheterna till en sammanslagning av föreningarna och deras bibehållande såsom en självständig organisation. Även inom riksdagen har frågan om en dylik sammanslagning framförts, bl. a. inom jordbruksutskottet. Någon mera ingående utredning av förutsättningarna och sättet för genomförandet av en dylik sammanslagning har emellertid hittills icke kommit till stånd. På den korta tid, som stått oss till buds, har det givetvis icke varit möjligt att åstadkomma en detaljerad sådan utredning. Då vi nu föreslå en sammanslagning, vilja vi härför i korthet anföra följande motiv.

Som redan tidigare framhållits, utnyttjas torvjordarna i vårt land redan nu i mycket betydande utsträckning för vall- och beteskultur, och denna odlingsgrens relativa utbredning på dessa jordarter torde under den närmaste framtiden komma att ytterligare ökas. Med nödvändighet måste därför mosskulturföreningen i betydande grad sysselsätta sig med försöksuppgifter,

vilka bli närstående dem, som handhavas av betes- och vallföreningen, liksom också de slutliga målen för båda föreningarnas verksamhet i stor utsträckning sammanfalla.

Betydande arbetsområden äro visserligen speciella för vardera föreningen. För mosskulturföreningen helt egna äro dels de egentliga torvjordproblemen, dels alla frågor, som röra odling på torvjord av andra växtslag än vall- och betesväxter. De betydande arbeten, som betes- och vallföreningen utför på fastmarksjordar, beröra å andra sidan icke mosskulturföreningens verksamhetsområde.

Om alltså avsevärda delar av föreningarnas verksamhetsområden äro åtskilda, så utgöra likväl de mer eller mindre sammanfallande arbetsuppgifterna en högst betydande del av vardera föreningens arbetsområde. Att ett mycket intimt samarbete under alla omständigheter måste åvägbringas är självklart, och då de mer eller mindre gemensamma uppgifterna ha antydd omfattning, tala starka skäl för att steget tages fullt ut och de båda föreningarna sammanslås till en, med gemensam styrelse och gemensam förläggning.

En sammanslagning av de båda föreningarna medför betydande fördelar beträffande utnyttjandet av dem tillhörande försöksgårdar. Mosskulturföreningen äger f. n. tvenne försöksgårdar, en i Småland och en i Jämtland, betes- och vallföreningen har en försöksgård utanför Ultuna. En sammanslagen förening skulle alltså ha tre försöksgårdar till sitt förfogande, och under förutsättning att en komplettering med fasta försöksfält tillkommer, blir genom en sammanslagning sålunda ett viktigt behov tillgodosett. Försöksfälten behöva emellertid endast arrenderas och medföra alltså icke några kostnader för nyanskaffning av jord. Sammanslagningen medför slutligen vissa fördelar genom rationalisering av arbetsresurserna.

Båda föreningarnas styrelser ha enhälligt förklarat sig under förhandenvarande situation intet ha att invända mot en sammanslagning. För betes- och vallföreningens vidkommande framgång detta redan av styrelsens yttrande rörande landshövding Mannerfelts P. M.; mosskulturföreningens styrelse har vid sammanträde den 17 mars 1936 fattat likartat beslut.

III. Förhållandet mellan försöks- och upplysningsverksamhet.

All jordbruksförsöksverksamhet har till sin yttersta uppgift att tjäna det praktiska jordbruket, och den får existensberättigande först i och med att den fyller denna uppgift. Detta innebär emellertid, att dess resultat måste komma jordbruket till godo på så effektivt sätt som möjligt.

Upplysnings- och propagandaverksamheten har sålunda till uppgift att giva jordbrukarna kunskap och vägledning. Försöksverksamhetens uppgift är åter att skaffa pålitligt material såsom oundgängligt underlag för upplysningsverksamheten. Den personliga erfarenhet, som vinnes genom deltagande i försöksarbetet, ger en fast grund för upplysningsverksamheten. En viss arbetsfördelning kan bli nödvändig, så att vissa tjänstemän övervägande ägna sig åt försöksverksamhet, andra övervägande åt upplysningsarbete, men

de sistnämnda böra i ej alltför begränsad omfattning handhava något av det försöksmaterial, på vilket de skola stödja sin upplysningsverksamhet. Hitills har också de båda avhandlade föreningarnas upplysning och propaganda i övervägande grad uppburits av deras egen försöksverksamhet, och denna har i viss utsträckning handhafs av deras konsultativa tjänstemän.

Av en praktiskt inriktad försöksverksamhet fordras, att den i första hand skall sysselsätta sig med sådana frågor, som ha den största eller mest aktuella betydelsen för den praktiska jordbruket. Upplysningsverksamheten står i intim kontakt med dettas utövare och får kännedom om deras erfarenheter och deras uppfattning om vilka problem, som framförallt tarva sin lösning. Den är för den skull i stånd att från praktiken framföra impulser och nya problemställningar till försöksverksamheten, som på detta sätt erhåller värdefulla direktiv. Denna samverkan mellan praktik och försöksverksamhet försvåras avsevärt, om försöks- och upplysningsverksamhet splittras på olika organisationer.

Upplysnings- och försöksverksamhet stå alltså i ett ömsesidigt beroende av varandra, och ansvaret för dem båda bör åvila ett och samma organ. Enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle den eller de propagandaföreningar, vilka finge ansvaret för att upplysningsverksamheten inom deras områden hölles på högsta möjliga plan och bleve så effektiv och tillförlitlig som möjligt, sanna ansvar för den grundläggande försöksverksamhetens genomförande. Omvänt skulle den eller de statliga anstalter, som handhava försöksarbetet, icke i samma mån som propagandaföreningarna kunna ansvara för det sätt, på vilket dess resultat bringas till jordbrukarnas kännedom och nyttiggöras. Detta måste komma att medföra betydande olägenheter.

Vidare må understrykas, att upplysningsverksamheten på betes- och vallkulturens område, ett odlingsintresse som berör varje gård i landet, för den stora jordbrukande allmänheten måste ombesörjas av lokalt verkande rådgivare, främst hushållningssällskapens konsulenter, och att den centrala institutionens rådgivare måste vara specialister med mera djupgående kännedom. Sådan kan icke erhållas utan tillfälle att arbeta med och även ansvara för försök och saklig utredning.

Det är vår bestämda övertygelse, att ett dylikt åtskiljande av försöks- och upplysningsverksamheten skulle minska bådas förmåga att vara till nytta för jordbruket och att den föreslagna omorganisationen sålunda i detta hänseende icke är önskvärd. Det förtjänar också framhållas, att i ärendet hörda myndigheter och sakkunniga dela denna åsikt. 1931 års utredningsmän föreslogo inordnandet av föreningarnas både försöks- och upplysningsverksamhet i den statliga anstalten. Utredningsmannen av 1935, som fått i uppdrag att undersöka möjligheterna för föreningarnas kvarstående med begränsade uppgifter, avstyrkte med bestämdhet särskiljande av försöks- och upplysningsverksamhet. Av senare hörda myndigheter och institutioner ha, förutom håda föreningarnas styrelser, Kungl. lantbruksstyrelsen, Kungl. lantbruksakademien, centralanstaltens och lantbrukshögskolans styrelser, hushållningssällskapens ombudsmöte samt Sveriges allmänna lantbrukssäll-

skap på denna punkt instämt med utredningsmannen. Endast lantbrukshögskolans lärarråd har angivit den i propositionen föreslagna lösningen såsom möjlig.

De 100,000 kronor, som enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle lämnas som anslag åt propagandaföreningarna, kunna icke anses vara väl placerade medel, då de givas åt föreningar, som ej äro i stånd att fylla sin uppgift på ett för jordbruket tillfredsställande sätt.

IV. Skäl för bibehållande av en särskild förening för betes-, vall- och mosskultur.

De arbetsuppgifter, som nu åvila de båda föreningarna och som alltså skulle komma att tillhöra en sammanslagen sådan, äro av den vikt och betydelse, att de väl motivera ett självständigt, samlade organ. I Kungl. Maj:ts förslag finnes varken någon institution eller någon specialiserad tjänsteman, som skall företräda den nu hos föreningarna samlade enhetliga behandlingen av viktiga frågor och alltså fortsätta deras hittillsvarande verksamhet.

I själva verket innebär Kungl. Maj:ts förslag en minskning av antalet kvalificerade tjänstemän i jämförelse med dem, som nu arbeta vid de båda föreningarna och vid centralanstaltens jordbruksavdelning. Av föreningarnas nuvarande tjänstemän kunna en föreståndare, samtliga fem konsulenter och kulturingenjörer samt en botanisk och en kemisk laborator tänkas kvarstanna vid en sammanslagen propagandaförening. Av deras mera kvalificerade personal återstå då en föreståndare, mosskulturföreningens botanist och torvgeolog och dess assistent vid vegetationsgården samt betes- och vallföreningens försöksledare, alltså tillsammans fyra personer. Vid Centralanstaltens jordbruksavdelning finnes f. n. en föreståndare, en överassistent (f. n. endast t. f.) samt tre stadigvarande, kvalificerade assistenter, alltså tillsammans fem personer. Mot dessa nio kvalificerade arbetskrafter (samtliga med minst agronomexamen eller likvärdig utbildning) sättes i Kungl. Maj:ts förslag en föreståndare, tre statsagronomer och tre förste assistenter, alltså sammanlagt sju personer. I övrigt räknas endast med assistenter å 3,600 kronor, för vilken lön ingen kvalificerad stadigvarande arbetskraft kan erhållas.

Förslaget innebär alltså icke något utbyggande av den nuvarande försöksverksamheten, utan snarast tvärtom en viss inskränkning. Icke minst de betydelsefulla ekonomiska problem, vilkas lösning åvilat föreningarna, komma alltså med den i propositionen föreslagna organisationen att bli betydligt sämre tillgodosedda än för närvarande, och det är fara värt, att den utveckling på betes-, vall- och mosskulturens område, som till stor del tack vare föreningarna hittills ägt rum, kommer att hämmas och fördröjas.

Föreningsformen har i ett stort antal av de under utredningsarbetets gång avgivna yttrandena ansetts ha vissa företräden framför en statlig organisation. Dessa företräden ligga framför allt i föreningarnas friare arbetsformer, med därav följande smidigare anpassningsförmåga till olika aktuella situa-

tioner och krav. Föreningarnas förmåga att upprätthålla intim kontakt med det praktiska jordbruket blir därigenom också större än en statsanstalts. Deras betydelse ur denna synpunkt får givetvis icke mätas med antalet medlemmar. Dessa utgöra endast en ringa bråkdel av de lantbrukare, som dragit nytta av föreningarnas upplysningsverksamhet i en eller annan form. Föreningsformens företräden framför statsanstalten vid genomförandet av upplysning och propaganda har erkänts i propositionen och föranlett dess förslag till särskilda föreningar för denna verksamhet. Då, som tidigare framhållits, upplysningsverksamheten ej kan skiljas från försöksverksamheten utan avsevärt men för båda, måste ett bibehållande av den samlade verksamheten hos en förening anses vara den lösning, som på ett tillfredsställande sätt tillvaratager föreningsformens företräden.

De båda föreningarna ha hittills på ett i stort sett tillfredsställande sätt fyllt sina uppgifter, vilket framgår av det förtroende, den jordbrukande allmänheten visat dem och det internationella anseende de åtnjuta. Om vissa förändringar i organisationen äro önskvärda, så böra dessa genomföras med varsamhet, och det ligger fara i att sönderbryta en beprövad organisation. för att ersätta den med en ny, som är oprövad.

V. Förhållandet mellan en fristående förening och statens jordbruksförsöksanstalt m. fl. organisationer för jordbruksförsök.

Som skäl för den föreslagna omorganisationen har framför allt framförts behovet av enhetlighet inom försöksverksamheten. En sådan är givetvis önskvärd, men för den skull behöver man ej offra andra värden av betydelse, såsom den lika viktiga enhetlighet, som består i det nödvändiga sambandet mellan försök och upplysning, eller föreningarnas bättre lämplighet för upplysningsverksamhet. Det är också att märka, att fullständig enhetlighet är omöjlig att uppnå. Jordbruks- och husdjursförsöksverksamheten ha många och betydelsefulla beröringspunkter, men dessa båda verksamhetsgrenar ha dock organiserats såsom skilda institutioner. Vidare har exempelvis den växtpatologiska forskningen och växtförädlingen många beröringspunkter sinsemellan såväl som med den försöksverksamhet, vilken föreslås samlad hos statens försöksanstalter. Detta oaktat ha dessa uppgifter helt eller delvis enligt Kungl. Maj:ts förslag ansetts kunna utan olägenhet bibehållas hos självständiga institutioner, nämligen en statlig, växtskyddsanstalten, och en statsunderstödd förening, Sveriges utsädesförening. Den avgörande synpunkten härvid har varit, att dessa organisationers arbetsområden kunna anses vara tämligen väl avgränsade. Detta måste i sin tur innebära, att de flesta av deras arbetsuppgifter äro för vardera av dem säregna; endast en mindre del sammanfaller med eller berör övriga organisationer, och i fråga om dessa kan nödig enhetlighet åstadkommas genom organiserat samarbete.

I utredningsmannens av 1935 P. M. diskuteras arbetsfördelningen mellan den av honom föreslagna statliga jordbruksförsöksanstalten och de två enskilda föreningarna. Det framgår därav, att några större svårigheter för en arbetsfördelning mellan å ena sidan de senare, å den andra statsanstalten, ej

kunna anses föreligga. Med de förändringar, som betingas av den föreslagna sammanslagningen av föreningarna, innebär utredningsmannens förslag i detta avseende i huvudsak följande:

En viss fördelning av försöksuppgifterna mellan de olika försöksorganen är nödvändig. Denna fördelning bör fastslå, för vilka arbetsområden det ena eller andra organet skall ansvara, men bestämmelserna få ej tolkas såsom innebärande hinder för att utföra sådana för dess uppgift viktiga försök, som samtidigt beröra en annan institutions arbetsområde.

Statens jordbruksförsöksinstitution svarar för alla de försöksuppgifter inom jordbruksområdet, som ej enligt vad nedan sägs skola åvila föreningen.

Svenska betes-, vall- och mosskulturföreningen bör svara för alla undersökningar rörande foderproduktionen på vallar och betesmarker och vidare för undersökningar rörande torvjordar. En viktig del av arbetet utgöres av undersökningar, som beröra nyodlingsverksamhet.

De arbetsuppgifter, vilka äro mer eller mindre gemensamma för statsanstalten och föreningen, kunna påstås inom varderas arbetsområde ha en betydelse av ungefär samma storleksordning som de med t. ex. husdjursförsöken eller växtförädlingen gemensamma. Ett bibehållande av en självständig förening för betes-, vall- och mosskultur bör alltså ej medföra större svårigheter och olägenheter än särskiljandet av jordbruks- och husdjursförsöken eller bibehållandet av en fri förening för växtförädlingen.

Det har som skäl för sammanförandet av all jordbruksförsöksverksamhet till en statlig institution framhållits, att den nuvarande organisationen medför risk för dubbelarbete. Dock ha i diskussionen få, om ens några, konkreta fall av verkligt sådant angivits. Det måste ihågkommas, att en dubbling av ett visst försök ej nödvändigtvis måste vara liktydigt med onödigt dubbelarbete. På ett enstaka försök kan ej byggas en tillförlitlig rådgivning för praktiken, utan varje försöksinstitution måste själv dubblera sina försök för att utröna de erhållna resultatens allmängiltighet, respektive olika yttre förhållandens inflytande. Med de i vårt land existerande vitt skilda odlingsbetingelserna ha hittills utförda försök knappast räckt till för att tillfullo klargöra de för varje givet förhållande lämpligaste odlingsåtgärderna. Under sådana förhållanden är risken mycket ringa för att av tvenne organisationer utförda likartade försök skola i verkligheten betyda onödiga dubblingar. I de flesta fall torde de uppvisa så olikartade betingelser, att de i stället komplettera varandra.

Kan alltså talet om dubbelarbete i stort sett tillbakavisas, så måste det å andra sidan framhållas, att ett samarbete vid planläggningen kan öka effektiviteten och nyttan av försöken. För lösande av frågan om gödslingens och kalkningens ekonomi, vilken i en växtföljd kan påverkas exempelvis av olika behandlingssätt av vallarna, måste den statliga försöksanstalten i viss utsträckning utföra vallförsök. Om planläggningen av sådana försök sker gemensamt för båda institutionerna, kan man givetvis uppnå en bättre komplettering och mindre risk för onödig dubbling, än om de arbeta helt oberoende av varandra.

Ett organiserat samarbete mellan förening och statsanstalt är alltså av nöden — liksom mellan dessa båda organisationer och övriga på jordbruksområdet verksamma organ.

Fullgott samarbete kan icke garanteras genom någon viss organisationsform, och sammanförandet till en statlig försöksanstalt leder icke med säkerhet till gott samarbete mellan de olika grenar, som måste representeras av ledande specialister. En bestämd önskan om samarbete kan för närvarande konstateras bland landets försöksmän, och ett alltmer intensivt sådant mellan olika institutioner har också under de sista åren utvecklats. Stor betydelse har därvid tillkommit Centralanstaltens s. k. förstärkta nämnd, bestående av ledande tjänstemän vid Centralanstalten och vid andra försöksinstitutioner. »Förstärkta nämnden» tillsätter också kommittéer, vilkas uppgift är att förbereda och planlägga vissa för olika anstalter mer eller mindre gemensamma försöksuppgifter. De sammansätts av på området speciellt verksamma tjänstemän vid de berörda anstalterna. Förstärkta nämnden har emellertid hittills icke haft någon fast organisation eller bestämd befogenhet, och medel ha icke varit tillgängliga för de nödvändiga sammanträdena med nämnd och kommittéer. Det i olika instanser förordade och i propositionsförslaget upptagna försöksrådet synes med lämplig sammansättning kunna bli ett verkligt effektivt organ för det fackliga samarbetet.

Den sammanslagna föreningen bör givetvis vara representerad i jordbruksförsöksrådet genom sin föreståndare och de två avdelningsföreståndare, som komma att föreslås. Dessa tjänstemän motsvara nämligen föreståndare och statsagronomer vid statens jordbruksförsöksanstalt, vilka enligt Kungl. Maj:ts förslag skola vara medlemmar av försöksrådet. Dessutom bör den sammanslagna föreningen vara representerad i av Kungl. Maj:t föreslagen »nämnd för försöksfrågor». Det är vidare vår uppfattning, att den praktiska försöksverksamhetens representanter i större utsträckning än enligt Kungl. Maj:ts förslag böra bliva företrädare i såväl försöksråd som nämnd.

Hittills har Centralanstalten för jordbruksförsök haft att granska och godkänna föreningarnas arbetsplaner, och i villkoren för beviljande av statsanslag till föreningarna har bestämts, att deras arbetsplaner skola vara sådana, att dubbelarbete undvikes och att de godkännas av Centralanstalten. En dylik bestämmelse bör bibehållas och bör kunna lämna fullgod garanti mot onödigt dubbelarbete. Bestämmelsen har hittills måhända ej alltid fyllt sin uppgift såsom önskvärt. Orsaken härtill torde framför allt ha varit bristen på ett effektivt beredande organ. Förstärkta nämnden har, efter sitt inrättande, medfört avgjort förbättrade förhållanden. Genom inrättandet av försöksrådet skapas nu en beredande instans, varigenom en oklanderlig fördelning av arbetsuppgifterna bör garanteras. Endast i de fall, där enighet ej kunnat uppnås inom försöksrådet, blir det alltså erforderligt att draga saken inför bestämmande instans, och därvid bör givetvis även föreningen ha rätt att framföra sina synpunkter på såväl egna som andra organisationers arbetsplaner.

Det bör slutligen märkas, att Kungl. Maj:t i fortsättningen, liksom hittills bör tillsätta majoriteten inom föreningens styrelse. Genom lämpligt person-

val finns här möjlighet att få delvis gemensam styrelse i förening och statsanstalt, varigenom ytterligare garantier kunna vinnas för ett tillfredsställande samarbete mellan dessa båda organisationer.

VI. Fasta försöksgårdar och försöksfält.

Såväl Centralanstaltens jordbruksavdelning som föreningarna ha upprepade gånger framhållit såsom ett oundgängligt behov att erhålla möjligheter till försöksverksamhet i landets olika delar på s. k. fasta försöksgårdar. Två sådana, Lanna och Offer, ha hittills inrättats för den statliga försöksverksamheten. De i propositionen åberopade föregående utredningarna och yttrandena ha understrukit behovet av försöksgårdar och framlagt förslag till inrättandet av flera sådana, samt till komplettering av dem med s. k. fasta försöksfält.

I Kungl. Maj:ts förslag skjutes hela frågan om inrättandet av nya försöksgårdar på framtiden, men staten föreslås skola övertaga gårdarna Flahult och Gisselås från mosskulturföreningen samt Alträsk från kemisk-växtbiologiska anstalten i Luleå. Flahult och Gisselås äro redan utnyttjade för sådana försök, som tillhöra mosskulturföreningens arbetsområde. De äro belägna på organogen jord, och alltså överhuvud taget icke lämpade för andra försök. Detsamma gäller i huvudsak även Alträsk. Samtidigt med övertagandet av dessa gårdar skulle statsanstalten övertaga mosskulturföreningens samt delvis kemisk-växtbiologiska anstaltens försöksuppgifter på torvjord. Någon utvidgning av försöksgårdssystemet kommer alltså icke till stånd genom dessa överflyttningar, och försöksverksamhetens resurser bliva icke heller på något sätt utökade.

Försöksgårdarna Flahult, Gisselås och L:a Sunnersta böra alltså kvarbliva hos och drivas för avsett ändamål av den sammanslagna föreningen. Dessa böra emellertid kompletteras bland annat med ett antal fasta försöksfält i landets olika delar. För dessa arrenderas emellertid jord och anställs extra arbetskraft blott i den utsträckning, som i varje särskilt fall erfordras för ett genomförande av försöken. Ur kostnadssynpunkt måste det alltså bli skäligt likgiltigt, om de fasta försöksfälten för betes-, vall- och mosskultur ligga under en förening eller hos en statsanstalt.

VII. Jämförelse mellan kostnaderna vid bibehållen förening och enligt Kungl. Maj:ts förslag.

Till en början må framhållas, att en exakt jämförelse är förenad med stora svårigheter på grund av bristen på detaljuppgifter i propositionen. Vad personalkostnaderna angår, förefaller det dock uppenbart, att propositionens beräkning för jordbruksavdelningen är alltför knapp. Denna avdelning skall ansvara för all den försöksverksamhet, som nu utövas av centralanstaltens jordbruksavdelning, mosskulturföreningen och betes- och vallföreningen.

Häri ingå så vitt skilda försöksområden som bland annat jordbearbetning, ogräsbekämpning, kulturteknik (till en viss grad) växtodling och sortförsök, gödning och kalkning m. m. samt all annan försöksverksamhet av speciell karaktär, som nu tillhör betes- och vall- samt mosskulturområdena. För samtliga dessa arbetsuppgifter, med alla de specialiteter, som innefattas däri, har departementschefen såsom kvalificerade arbetskrafter räknat allenast med en föreståndare och tre statsagronomer på ordinarie stat samt tre förste assistenter på extra ordinarie stat. Det förefaller knappast möjligt, att denna personal skall kunna fylla de uppgifter, som åligga densamma.

I ett avseende se vi oss nödsakade att redan nu påyrka en ökning. På sätt som framgår av propositionen sid. 165 och följande, har lantbrukshögskolans lärarråd uppgjort en detaljerad plan för det kemiska driftslaboratoriets analyser och därav följande personalbehov. Planen förefaller mycket hårt spänd. Det oaktat har personalen avsevärt reducerats i departementschefens förslag. Följden måste bli, att analysarbetet försenas, men därigenom kommer hela bearbetningen av försöken att fördröjas. Och dock är det ur det praktiska jordbrukets synpunkt mycket viktigt att resultaten publiceras snarast möjligt. Endast härigenom kan försöksverksamheten bli till fullt gagn för jordbruket. För den händelse departementschefens organisationsförslag i princip skulle godkännas, yrka vi därför redan nu, att för driftslaboratoriet måtte beräknas ytterligare en förste kemist och en förste assistent.

Den sammanlagda summan av lönestaten, enligt propositionen uppgående till omkring 127,000 kr., ökas härigenom med omkring 13,900 kr. eller till omkring 141,000 kr.

Till de båda föreningarna har departementschefen beräknat ett belopp av sammanlagt 100,000 kr. därav omkring 60,000 kr. till lönekostnader. Någon detaljplan för användningen av dessa medel har icke framlagts, och det har vid våra undersökningar visat sig ytterst svårt att verkställa en ingående sådan beräkning.

Om man emellertid utgår från de av departementschefen angivna lönesummorna, erhåller man med hans organisationsförslag ett sammanlagt belopp av omkring 187,000 kr. eller med den av oss här ovan yrkade personalökningen omkring 201,000 kr.

Härtill måste komma vissa lönekostnader, som icke ha beräknats i propositionen och icke kunna framräknas efter densamma för de föreningarna tillhöriga försöksgårdar, som enligt propositionen omedelbart skola övertagas av staten. Enligt gällande normer för statens nuvarande försöksgårdar skulle kostnaderna härför uppgå till sammanlagt 22,600 kr. De sammanlagda lönekostnaderna skulle således uppgå till omkring 224,000 kr. Med dyrtidstillägg av 8 % för de i statstjänst anställda (8 % på 164,000 kr.) kommer beloppet i fråga att bli omkring 237,000 kr.

Mot detta belopp skall såsom andra jämförelseled ställas dels lönestaten för en jordbruksförsöksanstalt utan föreningarnas arbetsuppgifter, vilken enligt 1935 års utredningsmans förslag beräknats till 95,000 kr., dels ock

lönekostnaderna för den sammanslagna föreningen. Angivna 95,000 kr. motsvaras emellertid icke av samma belopp i Kungl. Maj:ts proposition, utan av ett belopp, som med 7,100 kr. understiger detsamma, alltså av omkring 88,000 kr. Orsaken härtill är följande.

I förslaget av år 1935 upptagas för jordbruksförsöksanstalten 1 föreståndare i lönegraden B 30, två förste försöksledare i B 26, 1 andre försöksledare i B 24 och 4 assistenter i B 21. Av dessa placeras föreståndaren och förste försöksledarna, kallade statsagronomer av Kungl. Maj:t i samma lönegrad som i P. M., men de övriga som e. o. tjänstemän i 21 lönegraden; dock föreslås för en av dem ålderstillägg. Utredningsmannen av 1935 har för berörda 5 anställda beräknat 8,100 resp. $4 \times 6,750$ kr. eller sammanlagt 35,100 kronor. Reduceras dessa löner till att motsvara de i Kungl. Maj:ts förslag beräknade, bli de 6,800 resp. $4 \times 5,300$ eller 28,000 kronor. Enbart skillnaden i lönegrad för statsanstaltens tjänstemän mellan de två förslagen uppgår alltså till 7,100 kronor.

Till ovannämnda 88,000 kr., alltså representerande lönestaten för en statsanstalt utan föreningarnas försöksuppgifter, måste läggas de 7,000 kr., som utredningsmannen föreslog till högskolans kemiska laboratorium, för utökande av dess personal. Vidare måste liksom ovan skett, 8 % dyrtidstillägg medräknas. Beloppet kommer därigenom att stiga till omkring 103,000 kr. Föreningarnas sammanlagda lönestater uppgå för närvarande, då föreningarna arbeta var för sig, till omkring 131,000 kr. inklusive dyrtidstillägg. Sammanslås den angivna summan med ovan anförda 103,000 kr. erhålles en sammanlagd lönestat av omkring 234,000 kr. som är direkt jämförbar med ovan anförda 237,000 kr. Kostnaderna för framtiden bero tydligen på omfattningen av den försöks- och upplysningsverksamhet, som den sammanslagna föreningen får sig anförtrödd. Det finns dock ingen anledning tro, att, vid samma omfattning av försöks- och upplysningsverksamheten i båda fallen, alternativet med bibehållande av föreningsformen obeskuren skulle medföra större kostnader än Kungl. Maj:ts förslag, med uppdelning av försöks- och upplysningsverksamheten. De ovan angivna jämförelsesiffrorna peka bestämt på detta resultat.

Vad därefter angår omkostnaderna, är en jämförelse omöjlig redan på den grund, att propositionen saknar beräkning i denna del för jordbruksförsöksanstalten. Vi anse oss därför nödsakade att inskränka oss till det uttalandet, att lika lönekostnader pläga motsvaras av lika omkostnader vid institutioner av samma beskaffenhet.

Det bör slutligen påpekas, att en sammanslagning av föreningarna torde förutsätta en viss tillbyggnad till betes- och vallföreningens nuvarande institution på Ultuna. Enligt preliminär beräkning uppgår kostnaden för en sådan byggnad jämte inredning till omkring 75,000 kr. Motsvarande belopp borde emellertid kunna inbesparas å den statliga försöksanstaltens byggnadskostnader.

VIII. Förslag till organisation av den sammanslagna föreningen.

Svenska betes-, vall- och mosskulturföreningen, i det följande endast kallad föreningen, erhåller en styrelse, tillsatt efter enahanda grunder, som nu gälla för vardera av de existerande föreningarna, alltså med sju ledamöter och sex suppleanter, varav fyra ledamöter och tre suppleanter tillsätts av Kungl. Maj:t, tre ledamöter och tre suppleanter väljas av föreningsmedlemmarna.

Föreningens huvudanstalt förlägges till Ultuna med utnyttjande av nuvarande betes- och vallföreningens institutionsbyggnad, kompletterad med nödig nybyggnad. Till huvudanstalten hör försöksgården L:a Sunnersta, vilken kompletteras med vissa försöksarealer inom Ultuna egendom samt med ett mossjordsfält på Bälunge mosse i närheten av Ultuna.

Med de föreningen tillhörande gårdarna Flahult i Småland och Gisselås i Jämtland erhållas tre förlägningsplatser. I anslutning till dessa uppdelas landet i trenne distrikt, södra, mellersta och norrlandsdistriktet, vilka komma att motsvara mosskulturföreningens nuvarande kulturingenjördistrikt. Inom vart och ett av dessa distrikt anordnas i nära samarbete med andra försöksorganisationer ett antal fasta försöksplatser. Den närmaste ledningen av den fasta försöksverksamheten i södra resp. norrlandsdistriktet handhaves från Flahult resp. Gisselås, vilka alltså komma att utgöra föreningens filialstationer för södra Sverige och för Norrland. De fasta försöken i mellersta distriktet ledas från huvudanstalten, som dessutom genom föreståndare och avdelningsföreståndare har överledningen av hela verksamheten om hand. På ett antal privata egendomar i olika delar av landet, där ägarna äro intresserade för medverkan och betingelserna för lösande av aktuella problem förefinnas, anställs kontroll och försök med betande djur så som vid betes- och vallföreningens nuvarande kontrollgårdar, varvid intimt samarbete med husdjursförsöksanstalten förutsättes.

Den högsta fackliga ledningen av föreningens verksamhet åvilar en föreståndare, som vid sin sida har tvenne avdelningsföreståndare, varav den ene huvudsakligen företräder betes- och vallfrågorna, den andre torvjordsproblemen.

Upplyningsverksamheten utövas i huvudsak av fem konsulenter och kulturingenjörer motsvarande föreningarnas nuvarande. Av dessa förläggas minst en till vardera filialen, och de övriga till huvudanstalten.

Vardera filialens verksamhet förestås av en filialföreståndare, som har närmaste ledningen av den fasta försöksverksamheten inom distriktet.

För den kemiska och botaniska laborierverksamheten finnes vid huvudanstalten en kemist och en botanist.

För försöks-, upplynings- och laborierverksamheten anställs i övrigt erforderlig underordnad personal, liksom även för den ekonomiska och kamerala verksamheten.

IX. Sammanfattning.

Under behandlingen av frågan om jordbruksförsöksverksamhetens omorganisation, ha tre olika huvudförslag hittills framförts i vad angår svenska betes- och vallföreningens och svenska mosskulturföreningens ställning. Det första av dem gavs i 1931 års utredningsmäns förslag, som förordade ett förstatligande av föreningarnas hela nuvarande verksamhet, i avsikt att vinna en enhetlig organisation av försöksverksamheten med tillhörande upplysningsverksamhet.

Mot detta förslag anfördes i remissyttranden från Kungl. lantbruksstyrelsen och ett flertal andra hörda instanser betänkligheter, då det bl. a. hävdades, att enskilda föreningar bättre än en statsanstalt kunde upprätthålla kontakten med det praktiska jordbruket, och att de förra därför vore mera skickade att utöva en effektiv upplysnings- och propagandaverksamhet. Från åtskilliga håll betonades att föreningsformen överhuvud taget vore överlägsen, då även försöksarbetet drar nytta av kontakten med jordbruket. Kungl. lantbruksstyrelsen förordade en grundlig undersökning av möjligheten för en sammanslagning av föreningarna. I en 1935 avgiven P. M. förordade landshövding Mannerfelt bibehållandet av självständiga föreningar.

I avsikt dels att uppnå enhetlig organisation av försöksverksamheten, dels att tillvarataga föreningarnas företrädarnas vid upplysningsverksamhetens bedrivande, framfördes det förslag, som Kungl. Maj:t i proposition gjort till sitt eget, nämligen ett åtskiljande av försöks- och upplysningsverksamheten, varvid den förra övertages av en statlig jordbruksförsöksanstalt, den senare kvarstannar hos föreningarna. I sitt P. M. avstyrkte landshövding Mannerfelt denna organisationsform, och sedermera avgivna yttranden ha nästan undantagslöst instämt i detta avstyrkande.

Det är uppenbart, att vartdera av de framförda förslagen måste uppoffra vissa fördelar, som ansetts vara av betydelse. Vid helt förstatligande uppoffras de fördelar, som stå att vinna genom ett bibehållande av föreningsformen. Vid genomförandet av Kungl. Maj:ts förslag offras sambandet mellan försöks- och upplysningsverksamhet, och därmed delvis också sambandet mellan försök och praktik. Vid bibehållande av föreningsformen slutligen förloras skenbart enhetligheten inom försöksverksamheten.

Vid val mellan de olika förslagen måste avgöras vilket, som medför största fördel för jordbruket eller med andra ord, vilka av ovan angivna fördelar, som äro minst betydelsefulla och alltså med minsta nackdel kunna uppoffras. Härvid är det även av stor vikt, om man vid valet av en viss organisationsform kan genom olika åtgärder motverka det uppoffrande av vissa fördelar, som densamma måste förorsaka.

Då upplysningsarbetet bland jordbrukarna rörande genom försöken och eljest gjorda rön och erfarenheter är av central betydelse, bör denna gren av verksamheten givetvis göras så effektiv som möjligt. Uppoffrandet av föreningsformens överlägsenhet i detta avseende innebär alltså en mycket svår

förlust, och inga åtgärder synas hittills ha föreslagits, vilka skulle kunna motverka denna förlust vid valet av helt förställdhet av verksamheten.

Åtskiljandet av försöks- och upplysningsverksamhet berövar den senare en av dess viktigaste grundvalar och den förra betydelsefulla impulser från praktiken och kan alltså endast lända till skada för helheten. Några åtgärder att motverka denna skada ha icke föreslagits.

Enhetlig planläggning och behandling av olika försöksärenden är önskvärd och möjlig att åstadkomma genom organisatoriskt samarbete. Mycket vinnes f. ö. i detta avseende genom sammanslagning av de båda föreningarna.

Det synes alltså uppenbart, att vid ett bibehållande av föreningsformen med ett sammansläende av föreningarna endast ganska obetydliga fördelar måste uppoffras, medan mycket betydelsefulla sådana stå att vinna. Denna organisationsform ger upplysningsverksamheten största möjliga kraft och försöksverksamheten den bästa tänkbara kontakt med praktiken, och sätter därigenom den samlade verksamheten i stånd att på bästa sätt fylla sin uppgift till jordbrukets gagn.

Under återopande av det anförda och med hänvisning till vårt ovan gjorda yrkande hemställa vi,

att riksdagen måtte besluta, att försöksverksamheten på jordbruksområdet, med bibehållande av föreningsformen för verksamheten på betes- och vall- samt mosskulturområdet, organiseras enligt de grunder, som i det föregående angivits.

Stockholm den 28 mars 1936.

<i>Arthur Heiding.</i>	<i>Felix Hamrin.</i>	<i>Elof B. Andersson.</i>
<i>And. Henriksson.</i>	<i>J. M. Bäckström.</i>	<i>Erik Anderson,</i> Hägelåkra.
<i>Axel Mannerskantz.</i>	<i>Carl Bengtsson.</i>	<i>Nils Gabrielsson.</i>
<i>Evert Jonsson.</i>	<i>P. Sandström.</i>	<i>Carl Lindmark.</i>
<i>K. W. Bodin.</i>	<i>Ivar Ekströmer.</i>	<i>Axel Löfvander.</i>
<i>Alexander Nilsson.</i>	<i>Ernst Svenson.</i>	<i>Verner Andersson.</i>
<i>John Gustavson.</i>	<i>Gunnar Bodin.</i>	<i>Wiktor Egnell.</i>
